

KÜLTÜRÜN İCADI

ROY WAGNER

ÇEVİREN
MELİH PEKDEMİR

ROY WAGNER

ABD’li kültürel ve simgesel antropolog (1938-2018). Doktorasını Şikago Üniversitesi’nde tamamladı ve burada filizlenen postyapısalcılık tartışmalarının içinde kendine has, özgün bir çizgi geliştirdi. Papua Yeni Gine’deki Daribi ve Barok toplumlarıyla yürüttüğü uzun soluklu saha araştırmaları; simge, akrabalık, yaratıcılık ve anlamın kuruluşu üzerine devrimci fikirlerinin temelini oluşturdu. Batı düşüncesinin yerleşik varsayımlarını tersyüz eden ve “kültürel icat” kavramını çözümlemenin merkezine yerleştiren radikal yaklaşımıyla çağdaş antropolojinin yönünü belirleyen etkili isimlerden biri oldu.

Başlıca eserleri: *Habu: The Innovation of Meaning in Daribi Religion* (1972), *Symbols That Stand for Themselves* (1986), *Asiwinarong: Ethos, Image, and Social Power among the Usen Barok of New Ireland* (1991), *An Anthropology of the Subject* (2001), *Coyote Anthropology* (2010).

MELİH PEKDEMİR

Ordu’nun Fatsa ilçesinin Kumru nahiyesinde doğdu (1953). 12 Eylül darbesinden sonra Ocak 1981’de İstanbul’da tutuklandı. 1989 yılının Temmuz ayında Mamak Askeri Cezaevi’nden tahliye oldu. 1991’de yayınlanan Demokrat dergisinin çıkarılması sürecini başlattı. 2002-2003 arasında Acil Barış ya da Öçalan Devlet mi? kitabı nedeniyle aldığı hapis cezası yüzünden Almanya’da siyasi mülteci olarak yaşadı. 2004’ten bu yana çevirmenlik, editörlük ve BirGün gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor. Başlıca telif ve çeviri eserleri: *Sıradan ve Sahici* (1997); *Meğer* (1999); *Anne Bak Kral Çıplak!* (1999); *Acil Barış ya da Öçalan Devlet mi?* (2000); *Politik Korner* (2007); *William Outhwaite, Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü* (2008); *Kemalistler Ülkesinde Cumhuriyet ve Diktatörlük* (2012); *Roland Baer, Cennetin Eleştirisi; Richard Sennet, Zanaatkâr* (2013); *Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim* (2014); *Lars T. Lih, Lenin’i Yeniden Keşfetmek* (2018); *George Ritzer, Küresel Dünya* (2020); *Marshall Sahlins, Büyülü Evrenin Yeni Bilimi* (2022); *Adam Przeworski, Demokrasinin Krizleri* (2023); *Kenneth L. Feder, Sahtekârlıklar, Mitler ve Gizemler* (2024); *Robert Jervis, Devlet Adamları Nasıl Düşünür?* (2025).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
GİRİŞ	13
I	
KÜLTÜR VARSAYIMI	27
1. <i>Kültür Fikri</i>	27
2. <i>Kültürü Görünür Kılmak</i>	31
3. <i>Kültürün İcadı</i>	39
2	
YARATICILIK OLARAK KÜLTÜR	49
1. <i>Saha Çalışması, Sabada Çalışmaktır</i>	49
2. <i>“Kültür” Kelimesinin Belirsizliği</i>	54
3. <i>Balmumu Heykeller Müzesi</i>	63
4. <i>“Kültürün Yolu”</i>	67
3	
İCADIN GÜCÜ	74
1. <i>İcat Kültürdür</i>	74
2. <i>Kontrol</i>	82
3. <i>İcadın Zorunluluğu</i>	94
4. <i>Reklamın Büyüsü</i>	108

4

BENLİĞİN İCADI	122
1. Zamanın Yapıcıları Hakkında Size Önemli Bir Mesaj	122
2. Kişiliği Öğrenmek	131
3. “Kendi İşini Yapmak” Üzerine: İçkin İnsanlığın Dünyası	143
4. İnsanlığı Öğrenmek	153

5

TOPLUMUN İCADI	166
1. Kültürel “Değişim”: İcat Edici Akış Olarak Toplumsal Ulaşım	166
2. Dilin İcadı	169
3. Toplumun İcadı	183
4. Uygarlıkların Yükselişi	197

6

ANTROPOLOJİNİN İCADI	208
1. İnsan Alegorisi	208
2. Kültürü Kontrol Etmek	218
3. Doğayı Kontrol Etmek	225
4. Sentetik Antropolojinin Sonu	234

DİZİN	246
-------	-----

ÖNSÖZ

İnsanın kendi hakikatlerini icat ettiği düşüncesi yeni bir düşünce değildir; bu düşünce İslam'daki Mutezile kelimacıları ve Budizm öğretileri gibi birbirinden oldukça farklı felsefelerde ve ayrıca daha az resmî birçok düşünce sisteminde yer almaktadır. Belki de insanlık tarafından her zaman biliniyordu. Bununla birlikte, bu düşünceyi, kendi hakikatlerini –tüm kültürlerin yaptığı gibi– kontrol etmeyi çok isteyen bir antropolojiye ve kültüre dâhil etme ihtimali zor bir iştir. Bu nedenle, böyle bir girişim, etnografyanın daha temkinli projelerinden çok daha fazla teşvik gerektirmektedir, dolayısıyla şu kadarını rahatlıkla söyleyebilirim ki David M. Schneider'in güçlü ve ilgili teşviki olmasaydı bu kitap yazılamazdı. Dahası, kitabın teorik ilhamı da büyük ölçüde onun çalışmalarına dayanmaktadır; kolayca kabul edilemeyecek kadar temel olan pek çok şeyin yanı sıra söyleminin giderek artan bir ilgi alanı hâline gelen modern Amerikan kültürüne dair çok açık içgörüler de buna dâhildir.

Northwestern Üniversitesi ve Western Ontario Üniversitesi'ndeki arkadaşlarım, düşünceleri ve gösterdikleri ilgileriyle kitabıma önemli katkı sağladılar. Özellikle, 1972 baharında E70 seminerimin üyeleri olan Helen Beale, Barbara Jones, Marcene Marcoux ve Robert Welsch ile John Schwartzman, Alan Darrah ve John Farella'ya tavsiyeleri ve sohbetleri için minnettarlığımı belirtmek istiyorum. John Gehman, Stephen Tobias, Lee Guemple ve Sandie Shamis, yazımın stratejik olarak biçimlendirici bir aşamasında canlı bir düşünsel tartışlık sağladılar. İkinci Bölümün bir kısmı, Nisan 1972'de Şikago Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nün bir pazartesi öğ-

leden sonra seminerinde okunmuş ve bu tür toplantıların ayrılmaz bir parçası olan ilham verici eleştiri ve yorumlardan faydalanmıştır. Üçüncü Bölümün bir versiyonu Nisan 1973'te Northern Illinois Üniversitesi'nde okunmuştur ve bu bağlamda özellikle M. Jamil Hanifi ve Cecil H. Brown'a orada ifade ettikleri yararlı yorumlar ve görüşler için teşekkür etmek istiyorum. Kısa ama paha biçilmez yorum ve eleştiriler, Haziran 1972'de Wisconsin'deki Sturgeon Körfezi'nde (başarısız bir şekilde) balık tutmaya çalışırken meslektaşım Johannes Fabian tarafından yapılmıştır. Eşim Sue, kitabın yazımı sırasında dikkate değer bir sabır gösterdi ve kızım Erika, kültürün en hayati icadı olan ilk buluşla olan ilişkisinde babası için çok değerli bir öğretmen olduğunu kanıtladı. Ayrıca, Prentice-Hall'dan Dick Cosme ve Edward H. Stanford'a sabırları ve ilgilerinden ötürü minnettarım.

Modern Amerikan yorumlayıcı kültürünün birçok başka yönü gibi, antropoloji de itirazın ve çelişkinin ifade edildiği araçları ve anlatım tarzlarını önceden kapma, yani onları kendisinin sentezleyici ve kültürel olarak destekleyici söyleminin bir parçası hâline getirme alışkanlığı geliştirmiştir. Egzotizm ve kültürel görelilik yemdir; buna eşlik eden ortak girişim Kültürünün kabulleri ve ideolojileri ise yemin yanında yutulan oltadır. Antropoloji, çelişkiyi, paradoksu ve diyalektiği izleyip onların sonuçlarını açığa çıkarmak yerine, bunları akla uygunlaştırma çabası olarak teorileştirilir ve öğretilir; öğrenciler ve uzmanlar bu sonuçları bastırmayı ve görmezden gelmeyi, onları "görmemeyi" ve bunu yapmadıkları takdirde gerçekleşeceğine inandıkları en korkunç sonuçları hayal etmeyi öğrenirler. Diyalektiği bastırırlar ki kendileri o olabilsinler. Bu kitabı –göreliliğin sonuçlarını açıkça izleyen yapısıyla– hepimizin içindeki bu eğilime karşı koymak için bilinçli bir çabayla kaleme aldım.

GİRİŞ

Thomas Kuhn'un "olağan bilim" dediği şeyin ortodoksluğunu tanımlayan teorik önerme ve emsal blokları olan "paradigmalarını", aksi yönde birikmiş kanıtların sıcaklığı ve basıncıyla temelleri eriyene ve bir levha tektoniğiyle devrim meydana gelene kadar donmuş bir katılıkla sürdüren bilimler vardır. Antropoloji bunlardan biri değildir. Bir disiplin olarak antropolojinin teorik bir gelişimi, yükselen ve gözden düşen belirli yönelimleri, çekişmeleri ve bir tarihi vardır ve bu tarih aslında belirli bir mantık veya düzeni sergilemektedir (bkz. Altıncı Bölüm). Gelgelelim, sahip olduğu tüm görüş birliğine rağmen, bu fikir akışı saf bir diyalektik, farklı seslerin bir açıklama ve yadsıma oyunu veya ders kitaplarına her şeyin eklektik bir şekilde eklenmesi olarak da tanımlanabilir. Bunu dikkat çekici kılan şey, teorik fosillerin ısrarla varlık göstermeleri değildir –ki bu, akademik geleneğin alışılmış bir özelliğidir– antropolojinin bu ısrarı kurumsallaştıramaması veya aslında bir görüş birliğini kurumsallaştırmada başarısızlığıdır.

Kültürün İcadı, hakemlik yapmaktan ziyade görüşlerini ileri sürme eğilimi gösteriyorsa, böyle bir şey, en azından kısmen, bir yazarın kendi geleneğini ve kendi fikir birliğini damıtmak zorunda olduğu bir disiplinin durumunu yansıtmış olmaktadır. Bunun ötesinde, söz konusu eğilim, ilk üç bölümdeki varsayımlardan bazılarıyla ve kitabın varoluş sebebiyle ilgilidir.

Argümanımın ana kaygısı, insan motivasyonunu radikal bir düzeyde çözümlemektir ve bu da şirketlerin, siyasi aktörlerin, sınıfların, "hesapçı insanın" ve benzeri şeylerin "çı-